

TURCOLOGY RESEARCH

Nurullah ŞENTÜRK

Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat
Fakültesi, İzmir, Türkiye

Faculty of Theology, Dokuz Eylül
University, Izmir, Turkey

Aristo'da Metafor ve Metaforik Üslup

Metaphor and Metaphoric Style in Aristotle

Öz

Türkçe yapılan çoğu çalışmada metafor istiare ve eğretileme üçü de eş anlamlı olarak ele alınmaktadır. Konuya hâkim olan uzmanlarca bu kavramların aynı olmadıkları bilindiği halde bunların eş anlamlı olduklarına dair tutum ısrarla sürdürülmektedir. Buna gerekçe olarak Arapça kaynaklarda çoğu zaman metafor kelimesi istiare kelimesiyle karşılanması gösterilmektedir. Bu nedenle Arapça istiare nasıl girmiştir konusunu Aristo'nun iki eseri De Poetica ve Rhetoric metafor kavramı açısından incelenmiştir. Aristoteles gerek yaşadığı dönem gerekse kendinden sonraki çağları düşünce yapısıyla ve kaleme aldığı eserleriyle etkilemiş bir düşünür ve bir edebiyatçıdır. Hicri ilk üç yüzyılda başta Bağdat'taki Beytül-Hikme olmak üzere İslam dünyasının Buhara, Şam ve Kahire gibi büyük ilim merkezlerinde gerçek bir bilim seferberliği başlamıştır. Bunun bir sonucu Hint, Pers ve Eski Yunan bilgilerinin eserleri Arapçaya tercüme edilmiştir. Bu tercüme faaliyetinden Aristo'nun De Poetica ve Rhetoric gibi eserleri de nasibini almıştır. Bu eserlerin Arapçaya tercümesinde Kur'an-ı Kerim'in icazını anlamının yanı sıra bölgedeki diğer din mensuplarını etkileyip, İslam coğrafyasının yeknesak bir yapıya kavuşması hedeflenmiştir. Aristo'nun eserlerinde bahsi geçen çeşitli söz sanatları önce Müslüman bilginlerce özümsemiş sonra da yeniden yorumlanmıştır. Bundan dolayı belagat bilginlerin Aristo'nun düşüncelerinden etkilenmesi son derece doğaldır. Bu çalışmada Aristo'nun Retorik ve Poetika adlı eserlerinde üzerinde sıkça durduğu, Arap Belagat ilmindeki benzetme üzerine kurulu istiarenin de temelini oluşturan "metafor" kavramı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aristo, İmge, Metafor, Şiir, Retorik

ABSTRACT

In most studies conducted in Turkish, all three "metaphors," "istiara" and "eğretileme" are considered as synonyms. Although it is known that these concepts are not the same by the experts who have knowledge of the subject, the attitude that they are synonymous persists. As a reason for this, it is shown that metaphor is often met with the word metaphor in Arabic sources. For this reason, the subject of how the Arabic metaphor entered was examined in terms of Aristotle's two concepts of De Poetica and Rhetoric metaphor. Aristotle is a thinker and a man of letters who influenced both the period he lived in and the ages after him with his mentality and his works. In the first three centuries of Hijri, a real scientific mobilization started in the great scientific centers of the Islamic world such as Bukhara, Damascus and Cairo, especially in the Bayt al-Hikma in Baghdad. As a result, the works of Indian, Persian and Ancient Greek scholars were translated into Arabic. Aristotle's works such as De Poetica and Rhetoric also got their share from this translation activity. In the translation of these works into Arabic, it is aimed to understand the ijaz of the Qur'an, as well as to influence the members of other religions in the region and to achieve a uniform structure in the Islamic geography. Various rhetoric mentioned in Aristotle's works were first assimilated by Muslim scholars and then reinterpreted. Therefore, it is quite natural for rhetorical scholars to be influenced by Aristotle's thoughts. In this study, the concept of "metaphor", which is the basis of metaphor based on analogy in Arabic Rhetoric, which Aristotle frequently emphasizes in his works called Rhetoric and Poetics, has been examined.

Keywords: Aristotle, Image, Metaphor, Poetry, Rhetoric

Giriş

Bir düşünceyi veya duyguyu sözlü veya yazılı olarak yerinde ve yeterince ifade edebilme melekesi olarak Belagat, batı dillerinde "éloquence" kavramıyla ifade edilir. Bu anlamda belagat insanoğlunda doğuştan gelen bir kabiliyet olarak bulunmaktadır. Belâgatın eş anlamlısı olarak kabul edilen bir diğer kavram ise "rhétorique"tir. O da düzgün ve yerinde söz söylemenin prensiplerini ve usulünü inceleyen bilim dalıdır (Güler, 2015: 216).

"Arapçaya retorik (hitabet) sanatı nasıl girmiştir?", "Aristoteles'te "Metafora" olarak adlandırılan söz sanatı, nasıl istiare kelimesiyle kavramlaştırılmıştır?" "Kavramlaşma sürecinde istiare yerine farklı kelimeler kullanılmış mıdır?" "Günümüzdeki metafor ile istiarenin ne tür bir ilişkisi vardır?" vb. sorulara cevap aradığımız "İstiare ve Belagat İlmindeki Yeri" adlı doktora çalışmasında istiarenin kaynağının Aristo'nun Retorik ve Poetika adlı eserlerindeki "metafora" olduğuna dair bazı bilgi ve bulgular sonucu "Aristo'da metafor ve metaforik Üslup" adlı bu müstakil çalışma ortaya çıktı. Bu çalışmada Türkçemizde çoğunlukla karşımıza "eğretileme-metafor-istiare" üçlemesiyle karşımıza çıkan Aristo'nun "metafora"sı ele alınacaktır.

Aristo'nun (MÖ 322) De Poetica فن الشعر ve Rhetorica الخطابة eserleri hicri IV. miladi X. yüzyılın sonlarına kadar Müslüman dil bilgin ve eleştirmenleri için hem önemli bir ilham kaynağı olmuş (Kaya, 1991: 3/375-

Geliş Tarihi/Received: 28.10.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 06.04.2022

Yayın Tarihi/Publication Date:
28.09.2022

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Nurullah ŞENTÜRK
E-posta: nurullahsenturk@hotmail.com

Atf: Şentürk, N. (2022) Aristo'da Metafor ve Metaforik Üslup. *Turcology Research*, 75, 437-447.

Cite this article: Şentürk, N. (2022). Metaphor and Metaphoric Style in Aristotle. *Turcology Research*, 75, 437-447.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

378), hem de Arap Edebiyatında “hakikat karşılığı olarak” istiare ve mecazın bir ilim dalı olarak doğmasına zemin hazırlamıştır. Bunda hiç kuşkusuz Kur’ân’ı Kerîm’in i’câzını anlama gayreti ve buna bağlı olarak o günkü Arapları kuşatan eski Yunan ve Pers kültüründeki söz sanatlarını tanıma ve anlama çabası da etkili olmuştur (Bedevî, 1979: K, tahkik edenin önsözü).

Aristo yukarıdaki iki eseri sayesinde Batı retorik düşüncesinde metaforu tanımlayan ilk kişi kabul edilir. Batı retorik düşüncesinde “metafora” kavramı tek başına kelimeyi özellikle de ismi temel alan araştırmalarda uzunca bir süre etkisini devam ettirmiştir. (Yörük, 2017: 3). Aristo metafor kavramını iki farklı şey için kullanmıştır. Bunların birincisi hitabeti ele alan ve muhatabı ikna etmeye yarayan Belagat / Retorik, ikincisi tragedyada asil insânî eylemleri taklit etmeye yarayan (şiiir sanatı) Poetika’dır (Lahvîdak, 2015: 9).

Kimi araştırmacılar Aristo’nun Retorik adlı eserinin Arapçaya “el-Hitabe” adıyla tercümesinde terminolojik birtakım problemlerin olduğunu belirtmektedirler. Buna karşın elimizdeki eski Arapça tercüme nüshalarının Ebû Bişr Mattâ b. Yûnus (ö. 328/940) tarafından yapılan tercüme metni olduğunu ifade etmektedirler (Bedevî, 1979).

Retorika ilk kez İshak b. Huneyn (ö. 298/910), daha sonra el-Fârâbî (ö. 339/950) ve İbn Sînâ (ö. 428/1037) tarafından Arapçaya tercüme edilmiştir. Gerek Poetika gerekse Retorika’nın hicri IV. Miladi X. yüzyıldan itibaren İslam dünyasında telif edilen belagat eserleri üzerindeki etkisini yadsımak mümkün değildir (Güler, 2015: 216). Yani Aristo’nun bu iki eseri hicri II. yüz yılın sonların itibaren devrin İslam bilginleri tarafından özetlenecek kadar iyi bilindiği anlaşılmaktadır (ed-Dâye, 1996: 399). Nitekim Aristo’nun Retorik ve Poetika adlı iki eseri Müslüman Arap filozofların öncüsü kabul edilen el-Kindî (ö. 252/866) tarafından incelenmiştir. Kimi araştırmacılar el-Kindî’nin Poetika için bir muhtasar bile yazdığını, ne var ki eserin günümüze ulaşmadığını ifade etmektedirler. Yine aynı cümleden olmak üzere bir diğer felsefe bilgini el-Fârâbî Cevâmî’u’ş-Şîr ve’l-Makâle fî Kavânîni Sınâ’ti’ş-Şu’arâ” adlı eserinde Retorika’yı özetlemiş ve ayrıca Poetika hakkında müstakil bir eser yazmıştır (ed-Dâye, 1996: 398).

Aristo “Poetika adlı eserinde “metafora”yı tanımlamış ve örneklerle yer vermiştir. “Retorika” adlı eserinde de “metafora” konusunu ele almış, metaforda taraflar arasında bir benzerlik ve yakınlık olması gerektiğini de belirtmiştir (Hamâde: 186; Tunalı, 1987: 59-60).

Aristo’nun Metafor Tanımı

Özü itibariyle metafor “bir sözcüğe ait anlamın bir başka sözcüğe aktarılması”nı ifade eder. Köken olarak Grekçe “aktarım” (transfer) anlamına gelen ve metaherein’den türemiştir. Aristo metafor kavramını tanımlamak yerine metaforu meydana getiren unsurlar üzerinde durmuştur. (Taşdelen, 2011: 113).

“Metafor” terimi, Latince ve Grekçede “metafora” kökünden türemiştir. “Meta” öte, ileri, aşırı, “pherein” “taşımak, yüklenmek, aktarmak” anlamında iki kelimeden oluşmuş bir birleşik isimdir. Bu kavram araştırmacıların tespitine göre ilk kez Retorik (belagat) sanatında bir ifade biçimi olan metaforu belirtmek için kullanılmıştır. Aristoteles, metaphoria’yı “bir sözcüğe kendi anlamı dışında başka bir anlam verilmesidir” diye tanımlar. Bu da dört şekilde karşımıza çıkar.

-Tümel İsmi Tikele Verilmesi: Cins ismin türe verilmesi, örneğin “gemim burada (yatıyor) duruyor” örneğinde olduğu gibi genel olarak yatmayı ifade eden cins isim gemiye özgü yatmayı / durmayı ifade eden tikel “demirleme” yerine kullanılmıştır.

-Tikel İsmi Tümele Verilmesi: Yani tür isminin cins verilmesi, örneğin “bin bir şey yaptı” örneğinde olduğu gibi. Bir tür adı olan ve sadece bin ve bir sayılarını ifade eden isim “sayısız” anlamında cins ismin yerine kullanılmıştır.

-Tikel İsmi Tikele Verilmesi: Tür isminin bir diğer türe verilmesi. Bükülmez bakırla / bronzla O’nun ruhunu çekerek (kuyudan su çeker gibi), ruhunu çekip çıkardı” örneğinde olduğu gibi bir maden türü olan bronzun bir öldürme türü olan yavaş yavaş canını almanın yerine kullanılmıştır. (Cebeci, 2013: 9-10; Demir, 2015: 10; Karamehmet, 2012: 33; Uçan Eke, 2017: 20).

-Analojik Metafor: Son olarak yukarıda geçen tümel-tikel, tikel tümel adlandırılmaların kendi aralarındaki durumunu ifade eden daha kompleks bir yapı vardır. Bu yapıya oransal veya analojik isimlendirme denir. Buna örnek olarak “A’nın B’ye olan durumu, C’nin D’ye olan durumu gibidir” önermesi verilir. Örneğin “Kadeh (B) ile Dionysos (A) arasındaki ilgi, kalkan (D) ile Ares (C) arasındaki ilgi gibidir. O halde kadeh (B) Dionysos’un kalkanı (A + D), kalkan (D) Ares’in kadehidir (B + C) diyebiliriz. Yahut yaşlılığın hayatla ilgisi akşamın gün ile olan ilgisine benzer (Cebeci, 2013: 9-10; Demir, 2015: 10; Hawkes, 2016: 11; Karamehmet, 2012: 33; Kılcan, 2017: 1; Salman, 2003: 53; Tepebaşılı, 2013: 15; Uçan Eke, 2017: 20).

Yukarıdaki detaylı izahtan sonra “metafor bir isimle başka biri şeyi isimlendirmektir” diyebiliriz (Taşdelen, 2011: 113). Tohum serpmenin adı ekme, güneş ışınlarının serpilmesi için özel bir ad yoktur. Fakat güneş ışınlarının saçılma / yayılmasının (serpilmesi) (B) güneşle (A) ilgisi, ekme eyleminin (D) tohumla (C) ilgisi gibidir. Bundan ötürü ozan şöyle demiştir. “Güneş, Tanrı’nın yarattığı ışınları ekiyor” (Tunalı, 1987: 59-60). Böyle bir durumu meydana getiren dildeki sözcük eksikliğidir. İşte burada metaforun önemli bir işlevi ortaya çıkmaktadır. Metafor, bilinenlerden hareketle bilinmeyenleri ifade etmede büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bu örnek metaforun yeni anlam ve ifadelere imkân sağladığını göstermektedir (Yörük, 2017: 3).

Şair burada güneş ışığının saçılması / yayılmasını ifade etmek için metafora başvurmuştur. Çünkü bunu ifade edecek dilde konulmuş bir lafız yoktur. Bundan dolayı şair tohumun toprağa serpilmesi anlamına gelen fiili, güneş ışınlarının yayılmasının yerine kullanmakta, bir nevi metafor yapmaktadır.

Batıdaki metafor anlayışı üzerine çalışmalar yapan Abdülaziz Lahvîdak Aristo’nun yukarıda geçen metafor yaklaşımına ve bunların Arap dünyasındaki yansımalarına ilişkin bazı sonuçlar çıkarmıştır. Bu sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür.

-Batıdaki metafor anlayışı isimle sınırlıdır. Yani bir ismin başka bir şeyi ifade etmesi isimler arasındaki bir etkileşimin sonucudur. Bu anlayışın bir sonucu olarak batı retoriğinde metafor doğu istiaresine kıyasla bir hayli geri kalmıştır.

-Metafor bir yere ait kavramı başka bir yerde kullandığımız için nakil yani taşıma tabiatı öne çıkan bir dilsel olgudur. Yani kelimeyi ait olduğu asli yerden alıp başka bir yere taşınma işlemlerinin tamamı metafor diye adlandırılmıştır.

-Lahvidak, Şukrî İyâd¹ gibi kimi "Poetika" muhakkikleri Aristo'nun metafor anlayışını dördüncü tür olan kıyas üzerine bina ettikleri iddiasıyla metaforu "mecaz" diye tercüme etmeleri nedeniyle eleştirmiştir. Metaforun "istiare" kavramıyla değil de "mecaz" ile çevirisine karşı çıkmaktadır.

-Muhammed Şukrî İyâd metaforu Klasik Belagat'teki teşbih üzerine kurulu istiareye kıyaslamış ve "Araplar Aristo'nun metafora'sını istiare olarak tercüme ederek hata yapmışlardır. Halbuki metafora Arapçaya mecaz olarak aktarılabilir" görüşünü savunmuştur. Bu tavrı nedeniyle Kemâl Ebû Dîb² gibi bazı eleştirmenlerin hışmına uğramıştır.

-Aristo, mecaz-ı mürsel gibi bazı mecaz türlerini metafora dâhil ettiği için eleştirilmiştir. Ancak Lahvidak metafor kavramının Arapçaya "istiare olarak tercüme edilmesini" literatür kavramının henüz oluşmadığı bir çağda kaleme alındığı için hoş görmektedir.

-Dikkat çeken bir diğer durum Aristo'nun "nakil / taşıma" ifade eden mecâzi yaklaşımı "metafor" diye tanımlaması; metaforu dar kalıplara hapsedtiği gerekçesiyle Aristo'ya karşı çıkan bir grup batılı dilci türemiştir. Hatta bu bilgiler metaforun dilsel bir sapma değil, sırf soyut kavramlarla ilgili bir hakikat olduğunu savunma gereği duymuşlardır.

-Aristo metaforu insanların gündelik dilde kullandıkları yaygın ve normal dilden bir uzaklaşma olarak görür. Metafor uzaklaşma sayılabilecek diğer tüm retorik / belagî sanatlardan "nakil / taşıma" yönüyle ayrılmaktadır. Yani teşbih, mecaz-ı mürsel ve kinaye gibi diğer sanatlarda lafız aynı kalmakta, buna karşın metafora (istiare) eski anlamından taşınmaktadır.

-Metafor "değişim" fikri üzerine kurulmuştur. Aristo metaforu açıklarken kullandığı örneklerin çoğunda eski lafızla yeni lafız yer değiştirmiştir. Mesela geminin demir atması "durma" lafzı ile sayılamayacak kadar çok anlamına gelen ifade "bin bir" kelimesiyle yer değiştirmiştir. Bu yaklaşım "metafor denilen olgu dilde var olan hakiki bir lafzın mecazi bir lafızla değiştirilmesi üzerine kurulmuştur." savını ortaya atan batı dünyasındaki yaygın teorilerden birine "değişim teorisine" temel teşkil etmektedir.

Değişim Kuramı: Eğretilene kuramları arasında en eskisi ve en yaygın olanıdır. Kökleri ta Aristoteles'e kadar gitmektedir. Günümüzde hala geçerliliğini koruyan yaygın bir kuramdır. Bu kurama göre hakiki bir ifade (ibare) yabancı olanın yerine geçmesiyle değişim gerçekleşir. Gerçek ifade ile yerine geçen yabancı ifade arasındaki ilişki benzerlik (teşbih) ve örnekleme (temsil) ilişkisine dayanır. Teşbihte iki tarafın varlığı üzerine kurulan metaforik işlem, değişim metaforu kuramında metaforun taraflardan birinin yerine geçen ve onu da içine alan tek taraf üzerine kurulmasıyla oluşur. Aristo'nun metafor anlayışında bu teori benzerlik ve ödünç alma / verme prensibi üzerine kurulmuş iken klasik Arap belagati düşüncesinde teşbihte mübalağa (abartma) fikri üzerine bina edilmiştir. Değişim kuramına göre metafor "müşebbehin müşebbeh bihin cinsine dahil olduğu iddiasıyla teşbihin taraflarından birini söylemek ve bununla diğer tarafı kastetmektir" diye tanımlanmaktadır. Bu anlayışa göre metafor teşbihte abartı yapmak için ödünçleme yoluyla lafzın asli müsemmasından alınıp başka lafızla yer değiştirilmesi amelîyesidir (İspirli, 2014: 44; Vîdîr, 2011: 21-22).

Dolayısıyla Aristo'nun metafor anlayışı bir takım ön kabuller üzerine kurulmuştur. Aristo'nun metafor anlayışı üzerine çalışma yapan araştırmacıların ortaya koyduğu bu ön kabulleri şu şekilde özetlemek mümkündür.

-Metafor, nakil ve alış-veriş fikri üzerine kurulmuştur. Bununla metafor sayesinde lafız hakiki anlamından başka bir anlama taşınmaktadır. Yani lafzı verip anlamını alma vardır diyebiliriz.

-Metafor bir lafzı bilinen, yaygın kullanımından bilinmeyen farklı bir alana kaydırmaktır. Bu bilinmeyen alan mecazi alan olmaktadır. Örneğin aslan bilinen yırtıcı kedi anlamından insanoğlunun dünyasına girmiştir.

-Metafor, hakikatte olsun veya olmasın asıl kelimeyle mecazi kelimenin yer değiştirmesinin bir sonucudur. Asıl kelime ile mecazi kelimenin yer değiştirmesinde metaforun soyutlama fonksiyonu öne çıkmaktadır. Buna ilaveten metafor edebiyatta sözü süslemenin yanı sıra dekoratif bir işlev de icra etmektedir.

-Bazı metaforlar "hakikat ve mecaz" ikilemine tabi değildir. Çünkü bu metaforlar tüm unsurlarıyla mecazidir, dahası aralarındaki ilişki de mecazidir. "Şarapsız kadeh" metaforu okuyucuya, dinleyiciye veya yorumcuya sonsuz tevil imkânı sağladığı için etkin bir metafor örneği kabul edilmektedir. (Hamâde: 186-187; Lahvîdak, 2015: 13-20).

Aristo'da Metafor Prensipleri

Aristo metafor tanımının ikinci bölümünde cins, tür ve bunlar arasındaki ilişkileri ele alır. O metaforu nakil / transfer temeline göre sınıflandırmıştır. Buradan hareketle metafor cinsin türle, türün cinsle ya da türün türle yer değiştirmesidir. "A'nın B'ye olan durumu, C'nin D'ye olan durumu gibidir. (Cebeci, 2013: 9-10; Demir, 2015: 10; Hawkes, 2016: 11; Karamehmet, 2012: 33; Kılcan, 2017: 1; Salman, 2003: 53; Tepebaşı, 2013: 15; Uçan Eke, 2017: 20) önermesindeki nibi analoji (kıyas) yoluyla bir şeyin diğerine dönüştürülmesini ifade etmektedir (Hamâde: 34).

Aristo'nun bu yaklaşımına göre, türün adının cinse verilmesi, cinsin adının türe verilmesi veya aralarındaki oran ilişkisi nedeniyle ikinciyi dördüncünün adını verilmesi metafordur. Yani metafor önceden kurulu olan ilişkiler sistemi veya ilişkiler ağının kategorik olarak yarılması neticesinde mantık örgümüzde meydana gelen "değişim"dir. Bundan dolayı metafor belagat / retorikten ayrı olarak tek başına ele alın-

1 1921-1999 arasında yaşamış, akademisyen ve eleştirmendir. 1945 yılından itibaren Arap Dil Kurumu üyesi yapmıştır. Pek çok eleştiri ve edebi yazılar yayınlamıştır. Aristo'nun Metta b. Yunus tarafından yapılan Arapça tercümesinin tahkikini yapmıştır. Çeşitli uluslararası mahfiller tarafından ödüllendirilmiş mısırlı bir dil bilimcidir (URL 1).

2 Kemâl Ebû Dîb, (1942-...) Meşhur Arap eleştirmenlerindedir, Suriyelidir. Hakkında onlarca çalışma, kitap ve tez yazılmış, kurulduğu yıl olan 1992 yılından beri Londra Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Kürsüsü başkanlığını yürütmektedir. Oxford, Pensilvania, Kalifornia ve Colombia Üniversitelerinde çalışmıştır. (Bk. URL 2).

mamalıdır. Metafor bir uygarlık ve ona bağlı bir kültür havzasında, hakiki veya hayali bir iletişim sayesinde, kendine özgü değerlere tabi en az iki tarafın (tarafeyn) varlığı üzerine kurulmuştur (Lahvîdak, 2015: 20-21).

Nitekim herhangi bir metafor inşası için belirli bir bağlamı zorunlu gören Max Black ve I. A. Richards yukarıdaki bu duruma dikkat çekmişlerdir. “Etkileşim metaforu” teorisinin öncülerinden Max Black metaforu kelimedeki bir ilgi nedeniyle” iletişim ağının sarsılmasına hatta yarılmasına sebebiyet verecek şekilde kural dışı isnada bağlamaktadır (Ramadân: 824; Yörük, 2017: 53).

Metaforun bilişsel bir işlevinin olması gerektiği düşüncesi, araştırmacıları Aristo'nun aşağıdaki metnini daha dikkatli okumaya sevk etmiştir. *“Bütün bunlardan daha muazzam olanı metaforun şeklinin güzelleştirilmesidir. Bu (metafor şekli veya kalıbı) bir kişinin başkasından öğrenemeyeceği tek şeydir. Bu dâhiliğin delilidir. Çünkü güzel bir metafor şekli, benzemeyen şeyler arasındaki benzerlik yönünü kavratmaya muktedir basiretli bir mevhibeye delalet etmektedir.”* (Hamâde: 192).

I. A. Richards Aristo'nun genel metafor yaklaşımından üç varsayım çıkarmıştır. Richards'ın varsayımları ve bunlara getirilen eleştirileri şöyle özetlemek mümkündür (Richards, 2002: 91):

- *“Benzerlikleri algılayabilme gücü insanların bazılarının sahip olduğu, bazılarının sahip olmadığı bir ilahi vergidir.”* Bu varsayıma “benzerlikleri idrak edebilme melekesinde bütün insanlar paydaşlardır. Ancak aralarında derece farkı vardır” diyerek karşı itiraz edilmiştir.

- *“Metafor üretebilme yeteneğini başkasına aktarmak mümkün değildir.”* Bu varsayıma bazı gerekçelerle karşı çıkmıştır. Bunlar arasında *“diğer öğrendiğimiz şeyler gibi pekâlâ metaforu da öğrenebiliriz. Metaforlar da aynen dil gibi bize başkalarının sayesinde aktarılır.”* gibi gerekçeler vardır.

- Çıkarılan üçüncü varsayım “Metafor dil kullanımında istisnâ ve özel bir durumdur. Yani serbest bir dil kullanımı faaliyeti değildir. Normal dil kullanımından bir tür sapmadır”. Richards'ın bu çıkarsaması *“Avrupalıların Boileau'dan beri niçin uzun zamandır gündelik dil kullanımında muhassinat'tan (dili güzelleştiren şeyler) uzak kaldıklarını açıklıyor.”* diyerek eleştirilmiştir. (Richards, 2002: 90-91).

- Richards'ın “mecaz” tasavvuruna göre metafor, ne bir poetik (şiiresel) süs, ne Retorik yani belaği bir motif, ne de anormal bir dil kullanımıdır. Metafor dilin özünde vardır. *“Metafor gündelik yaşantımızın her alanında bulunur. Metaforlar sadece dile özgü değildir. Bilakis düşüncemizde ve yaptığımız eylemlerimizde vardır. Düşünce ve davranışlarımıza yön veren normal tasavvur sistematiğimizizin, metaforik bir doğası vardır”* (Cuhfe, 2009: 21; Demir, 2015: 27)³. Daha sonra “mantıki düşüncenin temeli metaforiktir.” diyen Gorge Lakoff ve Mark Johnson metafor yaklaşımlarını bu düşünce üzerine inşa edeceklerdir. O halde *“metafor normal ve alışıldık dilden uzaklaşma değil, aksine gerçeği yeniden keşfetme, onu formüle etme ve ilk bakışta benzemez şeyler arasındaki hemen kavranamayan şeyleri yeniden algılamadır”*.

- Aristo'nun yukarıdaki metafor yaklaşımından çıkartılabilecek diğer sonuç da metaforun temelini benzerliğin oluşturduğu gerçeğidir. Benzerlik olmasaydı cins adının türe, tür adının cins verilmemesi mümkün olmazdı. Metafor benzetme üzerine kurulduğuna göre Aristo teşbih ile aralarındaki farkı nasıl açıklamaktadır?

Aristo'ya Göre Metafor ile Teşbih Arasındaki Farklar

Aristo’ “Retorik” adlı eserinde metaforu tanımlamış değildir. Buna karşın Retorik'in üçüncü bölümünü metafor ile teşbih arasındaki farklara ayırmıştır. O'na göre teşbih metafordan ifade tarzıyla ayrılır. Çünkü teşbihi bir ifade kalıbına sokabilmek için en azından iki tarafın varlığına ihtiyaç duyulur. Taraflardan birinin hazfi yani sözden düşürülmesi teşbihin yok olmasına neden olur. Bu aynı zamanda istiareyi doğurur. Bu tasavvura göre teşbih bir “nakledilen” (müşebbeh / tenor), bir de “nakleden”in (müşebbeh bih / véhicule) varlığına ihtiyaç duyar.

Aristo'nun teşbih ile metafor arasındaki farklara ilişkin *“teşbih de bir metafordur. Aralarındaki tek fark (teşbihin) zayıf (bir metafor) olmasıdır. Şair Akhilleus için “aslan gibi atladı” işte burası teşbihtir. “Bir aslan atladı” ise metafordur.*

Metafora (istiare): Arapça tercümesinde mecaz, Türkçe tercümesinde ise eğretilme kelimeleriyle kavramlaştırılmıştır. İleride geleceği üzere metaforun mecaz olarak tercüme edilmesi kanaatimizce istiareye nazaran daha yerindedir (Bedevî, 1979: 195-196; Doğan, 1995: 172-173). Çünkü her ikisi de cesur olduklarından anlam taşınmış ve Akhilleus “aslan” diye adlandırılmıştır.” (Bedevî, 1979: 195-196; Doğan, 1995: 172-173). Dahası “bunlar formları (şekilleri) dışında birbirinden ayrılmazlar” demesi ve metaforu teşbihin gelişmiş bir hali olarak sunması her iki sanat için bir ayırım görmediğinin delilidir (Bedevî, 1979: 195-196; Doğan, 1995: 172-173). Aristo “bütün bu ibareler hem teşbih hem de metafor olarak kullanılabilir. Hatta metafor sayılan ibarelerin teşbih olmaları da uygundur. Bunlar, (teşbihler) detaylı olmayan metaforlardır” (Bedevî, 1979: 196; Doğan, 1995: 174) diyerek aralarında bir fark olmadığını iddia etmektedir. O'na göre metaforlar gelişmiş birer teşbihtir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Aristo'nun mecaz anlayışında teşbih metafora, metafor da teşbihe dönüştürülebilir. O'na göre metafor teşbihten daha vecizdir. Çünkü metaforda taraflardan biri bulunmadığından benzeyeni veya benzetileni bulma ve aralarındaki benzerliği kavrama derinlemesine düşünce gerektirecektir. Bu da bilişsel fonksiyonu itibarıyla metaforu teşbihten daha veciz yapar.

Nitekim Homeros'un yaşlılığı “kamış / kargı” diye nitelemesi bir metafordur. Çünkü gerek kamış (benzeyen) gerekse ihtiyarlık (benzetilen) artık gelişimini tamamladıklarından bu metaforik ifadeye konu olmuştur. Bu metaforu ancak aralarındaki benzerlik yönünü kavrayarak anlayabiliriz (Doğan, 1995: 188). Uzak şeyler arasındaki benzerliği kavrayarak aldığımız hazı ve zevki” (Doğan, 1995: 189) metaforik bir ifadeyi anlamlandırırken de alırız. O halde metafor alıcıda bilişsel bir haz meydana getirir. Bu metaforik haz aralarındaki benzerliği idrak etmek için kişiyi daima akıl yürütmeye zorlar. Aristo'ya göre farklı şeyler arasındaki farkı iki yoldan biriyle kavrarız.

3 Her iki eser de George Lakoff & Mark Johnson'un “Metaphors we live by” adlı eserinin tercümesidir.

1. “Daha az haz ve zevk veren uzun yol” ki bu yol ile ciddi bir öğrenme gerçekleşmez.

2. “Haz-zevk veren kısa ve öğretici yol” ki öğrenme ancak bu yol ile mümkün olabilmektedir.

Aristo'nun birinci ve uzun yolu teşbih, ikinci ve kısa yolu ise metafordur. Aristo teşbihi izafe edildiği / eklemeli olduğu kelimeye göre değişen bir metafor olarak görür. Teşbih normal metafora (istiareye) nazaran daha uzun olduğundan daha az zevklidir. Aristo anlamları bildiği için zamirlerin yüzeysel olduğunu savunur. Her zamir bize belirli bir anlam verir. Anlamları herkesin malumdur. Zamirleri kavramak rasyonel bir çaba gerektirmez. “Bu” şudur denmez mesela. Hatta akıl “bu”nu da “şu”nu da araştırmaz. Aristo söylendiğinde hemen idrak edilen şeyleri anlamlı bulmaz. “Aynı şekilde söylendiğinde (aşırı mecâzi oluşundan dolayı) anlaşılmasayan şeyler de sevimli değildir” der. (Doğan, 1995: 185).

Aristo'ya göre metafor / istiare ve teşbih birinci dereceli mecaz türlerindedir ve aralarındaki fark sadece “bilişsel”dir. Benzerlik üzerine kurulu retorik türlerin farklarını ortaya koymakla meşgul olmamıştır Aristo. Aksine amacı cümlede metaforun geçtiği yeri belirlemek ve tarafların benzerliğini yani teşbihi ortaya koymaktır. Bu bilgiler ışığında Aristo'nun metafor anlayışı farklı şeyler arasındaki benzerlikleri idrak etmemize olanak sağlayan ifadelerin tür, cins ve bunlar arasındaki ilintiler sistematiğinden doğan nakil / taşıma / transfer işlemini bilmekten ibarettir. Aristo metafor ile teşbih arasındaki farklardan çok, lafzın mecazi olarak kullanılmasına olanak sağlayan benzerlik yönü üzerinde durmuştur.

Aristo metaforu bir cins yani tümel, teşbihi ise onu bir türü yani tikeli kabul etmektedir. Mühim olan “aslan gibi atıldı veya aslan atıldı” ifadesinin bize aslan ile Akhilleus arasındaki benzerliği kavrama ve bu benzerliği bir forma sokmaya imkân vermesidir. (Lahvîdak, 2015: 25-26). Yani asıl olanın aslan ile Akhilleus arasındaki benzerliği hangi ibareyle ne şekilde ifade edileceğinin öğrenilmesidir. İbarelerin kendi aralarındaki farkların ne olduğunun bilinmesi değildir.

Mantık metafor ilişkisine ilişkin, olarak mantık ilmi, kavramların literal anlamlarına yoğunlaşmıştır. Mantığın herkesçe anlaşılabilir ilk anlama yönelmesi, mantık ilkelerinin nesnel oluşunun bir gereğidir. Ne var ki metaforlar, mantığın bir ön koşul olarak kabul ettiği “her kavramın bir temel anlamı vardır” varsayımından bir sapmadır. Dolayısıyla mantık açısından metaforlar, lafzların epistemolojik kullanım değerini zayıflatmaktadır (Ekinci, 2016: 159-174; Yörük, 2015: 44).

Aristo'da Metaforun İşlevselliği

Aristo, metafora retorik yani hitabette farklı; poetik yani şiirde farklı iki fonksiyon yüklemiştir. Şimdi bunları sırasıyla inceleyelim.

Metaforun retorik / hitabetteki işlevi

Aristo Poetika ve Retorik adlı eserlerinde metaforu uzun uzadıya ele almış ve metafora biri “yapısal” diğerleri de “işlevsel” olmak üzere iki farklı misyon yüklemiştir. Bunlar Poetikada (şiirde) “imgelene veya canlandırma” yapısal, (Yörük, 2015: 44), retorikte (hitabet) “ikna etme” işlevseldir (Yörük, 2015: 37-38).

Retorik / hitabette metaforik üslup

Türkçede “biçem”, “deyiş” ve “öz anlatı” kelimeleriyle karşılanan üslup ayrıca dilimize Arapça'dan girmiş olan “üslup”, “eda” ve “tarz” olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi “kavramlar”, “zihnin düşünürken kullandığı semboller”dir. Kavramlar üzerine gerçekleşen düşünce terimler aracılığıyla ifade edilir. Bu nedenle zihin dünyayı kavramlarla görür, kavramlarla anlamlandırır ve anlamları terimler aracılığıyla yansıtır. (Uçan Eke, 2017: 17).

Net bir tanım olmamakla birlikte “üslup”, belli bir görüş, duyuş ve birikime sahip olan sanatçının hayatı boyunca edindiği tecrübe ve tavırlarla seçtiği konuyu biçim ve içeriğin belirlediği vasıta ve yöntemleri kullanarak kendisine has bir şekilde kendi öngördüğü kelimelerle anlatmasıdır. Bu bağlamda üslup edebi değer unsuru ve ölçüsüdür” (Göktürk, 1989: 36; Uçan Eke, 2017: 18).

Hatip etkili hitabet için argümanlarını sıraladıktan sonra, delilleri inceleme ve irdelemenin safhasına geçer. Aristo'ya göre bunlar retorik yani hitabetin özü sayılır. Nitekim O “*Retorik, belli durumlarda, elde var olan inandırma yollarını kullanma yetisidir* diye tanımlar (Altınörs, 2011: 88; Bedevî, 1979: 9; Doğan, 1995: 37). O'nun bu tanımından “Retorik”e “*herhangi bir konuda bütün ikna yollarını ortaya koyarak ikna etme*” işlevi yüklediği anlaşılmaktadır. Böylece retorik hattı zatında bir amaç değil, muhatabı her türlü ikna etmeye yarayan bir araçtır.

Dahası Aristo'da retorik belli bir konuya bağlı değildir, diyalektik kadar evrenseldir ve aynı zamanda yararlıdır. Retoriğin işlevi salt olarak inandırmak değil, bu işi her tikel durumun koşullarının izin verdiği ölçüde tekrarlamaktır (Bedevî, 1979: 12; Doğan, 1995: 40).

Aristoteles'in ifade ettiği teknik kanıtlar temelde hatip, mesaj ve dinleyicilerin farklı özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu kanıtlar, hatibin karakterine bağlı olarak ortaya konan “ethos”, iletilmek istenen mesajın akli olarak ifade edilmesine dayanan ‘logos’ ve dinleyici kitlenin duygusal tepkilerini dikkate alan ‘pathos’ olmak üzere üç adettir. Bu üç kanıtlama biçimi, retoriğin hem etkili olmasına hem de akli olarak bir kanıtlama formuna dönüşmesini sağlamak amacıyla formüle edilmiştir (Yörük, 2015: 44).

Aristo bir hatibin *logos*, *ethos* ve *pathos*'u kullanabilmesi için gerekli mezyetleri sıralar:

1. Argümantasyon yapabilecek durumda olmalıdır;
2. Âdetler ve faziletler hakkında bilgisi olmalıdır;
3. Muhatabında çeşitli teessürler ya da şiddetli duygular uyandıranın yollarını bilmelidir.

Aristoteles bu mülâhazalarının sonucunda, retoriğin hem diyalektiğin hem de etiğin ve hatta etiği de içine alan politikanın bir parçası olduğuna hükmeder (Altınörs, 2011: 88).

Aristo, Retoriği yani hitabeti beş şey ile sınırlandırmıştır. Bunlar:

-*Araştırma*: Buna göre hatip hitabet konusuna uygun fikir ve delilleri araştırır.

-*Sıralama*: Hatip elde edilen bulgu ve fikirleri dinleyicinin dikkatini çekecek ve sunum yapmayı gerektirecek şekilde sesi yükseltme ve alçaltma kriterlerini göz önüne alarak uygun bir şekilde sıralar. Bundan sonra tartışma konusu olan mevzuları gerçeğe uygun bir şekilde açıkça serdetmeye başlar. Sonunda ispat edici delilleri getirerek söylediklerini ispat etmeye çalışır. En sonunda dinleyiciyi etkilemek ve belli bir yöne yönlendirmek için rasyonel, tepkisel ve estetik bir dille anlatılan konuyu özetler.

-*Hitabet ve Diksiyon*: Hatip uygun lafızlara, doğru sıralamaya ve retorik imgelerine riayet ederek hitabetini güzelleştirme yollarını arar.

-*Hafıza-Ezber*: Hatibin konuşmasında irticalen söylemesi gereken yerleri ezberlemesi etkili bir konuşma için gereklidir (Altınörs, 2011: 88-89; Lahvîdak, 2015: 28-29).

-*Eylem-Aksiyon*: Hatip ister hareket, ister ses, isterse işaret ve imalarla hitap etme yollarına tamamına riayet ederek konuşmasını gerçekleştirir.

Aristo diyalektik yoluyla hitabeti yani Retoriği Mantık'a bağlamıştır (Yörük, 2015: 23). O diyalektik ve retoriğin, birbirinin eşdeşi olduğunu ima etmektedir. Yani Platon'un felsefesinde hakikati bulup çıkartmada en güvendiği yöntem olarak görülen diyalektik, Aristoteles'te ancak retorik'in eşdeğeri olarak görülür. Bu O'nun nazarında diyalektiğin kesin hakikatlere ulaştırıcı bir yöntem olarak görülmediğinin işaretidir (Yörük, 2015: 23).

Aristoteles'in nezdinde diyalektik, ispatı yapılamayan ve doğruluğu sadece kâbil/olumsal (zorunlu olmayan) bir düzeyde kalan konularda geçerli bir yöntemdir. Felsefede meseleleri hakikate göre irdelemek gerekir; diyalektikte ise, sadece "kanı"ya göre hareket etmek yeterlidir. (Altınörs, 2011: 89). Zaten "ne retorik ne de diyalektik tek başına bir konunun bilimsel incelemesi değildir. Her ikisi de kanıt sağlama yetisidir. Belki de bu, onların çalışma alanlarını ve birbirleriyle nasıl ilişkili olduklarını yeterli bir biçimde anlatabilir" (Doğan, 1995: 39). O halde her ikisi de ikna yöntemi olarak kullanılır. Retorik daha çok öğrenilen bir durum iken diyalektik doğuştan gelen bir melekedir.

Aristoteles'in kurduğu bağlantıya göre diyalektik retoriğin argümantasyonuna ilişkin kısmıdır. Yani diyalektik, ikna etme sanatı olan retoriğin argümantatif kısmıdır (Altınörs, 2011: 89). Bu veriler ışığında retorik diyalektik (cedel) ile bazı yönlerden ortakır. Bu ortak noktalar:

-Bir sözü eleştirme veya teyit etmede hem retorik hem diyalektik önemli rol oynar (Lahvîdak, 2015: 30). Aristo retorik (hitabet) sanatını bilginin keşfedilmesi ve sergilenmesi bakımından felsefi çabıyla ortak özelliklere sahip görür.

-Retorik (hitabet) sanatı doğal (tabii) olan bir şey değildir. Öğrenilebilir, "edinilebilir" bir yetenektir. Retorik bir sanattır. Çünkü iknaya dönüş "şans", "doğa" ve "zorunluluk" sonucu kontrol altına alınabilir değildir (Bal, 2010: 185).

-Genellemeye önem verme. İnsanların bildikleri şeylerin tamamı bu kapsama girer. Her ikisi de belli bir bilime ait olmayan ve aşağı-yukarı bütün insanların genel bilgi alanına giren şeylerle ilgilidir (Bedevî, 1979: 9; Doğan, 1995: 37).

-Her ikisi de kanıt sağlama yetisidir. Yani retorik sadece belirli bir konuyu ele almaz. Aynen diyalektikte olduğu gibi genel ve yararlıdır. Vazifesi her hal-u kârda ikna eylemini gerçekleştirmek değil, ikna etmeye yarayacak yolları aramaktır (Bal, 2010: 185).

-Hem diyalektik hem de retorik ya tesadüfen veya bir öğretene sayesinde öğrenilir.

-Hem diyalektikte hem de retorikte hakiki kıyasla ile şekli kıyası ayırabilme yetisi vardır. Diyalektik ve retorik diğer sanatlara göre üstündür. Üstünlükleri doğru olmayan bir şeyi, karşıt sonuçlarla doğru olarak gösterebilmeleridir. Bu bakımdan diyalektik ve retorik karşıt düşünceleri bir arada kullanabilen başka bir deyişle "antithetik" (karşıtlamalı / zıtlı) düşünme özelliğine sahiptirler. Dürüst olmayan bir biçimde tartışan konuşmacıyı ancak bu sanatlara hâkim biri yalanlayabilir. O halde diyalektik ve retorik çeldirici safsatacılarının çeşitli hile ve düzenbazlıkları üzerine kurulu batıl kıyaslarını ifşa etmeye çalışır.

Peki, hitabet yani retorikte hiç mi üslubun rolü yoktur? Hitabette önemli olan neyin söylendiği midir? Nasıl söylendiğinin bir önemi yok mudur? Sorularını Aristo "kişinin ne söylemesi gerektiğini bilmesi yetmez. Nasıl söyleyeceğini de bilmesi gerekir. Bu da çoğunlukla sözün belirli tarzda ifade edilmesini gerektirir" diye cevaplamaktadır (Bedevî, 1979: 9; Doğan, 1995: 37).

O halde ikna edici deliller bizzat ikna etmek için yeterli değildir. Hatip ile kitlesi arasındaki ilişkiyi sağlayan biçem, (üslup) ikna edici bir yöntemle ve sanatsal bir estetikle ifade edilmelidir. Aristo bu hususta "söylenecek şeyin saygıyı hak eder olması yeterli değildir. Bilakis bunun olması gerektiği gibi söylenmeye ihtiyacı vardır" (Bedevî, 1979: 181; Doğan, 1995: 165) diyerek ikna edici delillerin nerede ve nasıl kullanılması gerektiğine yani üsluba dikkat çekmiştir.

Aristoteles metafor kullanımında hem yerindelik hem de yetkinlik arar. Metaforun temelinde insanın doğuştan sahip olduğu "mimesis" yani "kopyalama / taklit" yeteneği vardır. Mimesis yaratıcı bir güç olarak insana doğayı kopyalama ve yeniden imgeleme olanağı sağlar. Yeniden imgeleme ise metaforik bir üretim olup ancak benzerlikler paralelinde oluşturulabilmektedir. Çünkü "metafor üretmek" ancak benzerlikleri keşfedebilen sezgisel bir kavrayışla mümkün olmaktadır. (Yörük, 2015: 35). İnsanın bir diğer yeteneği de harmoni ve ritim içgüdüdür ki o da insanın varoluşsal bir özelliğidir. Yaşamın her bölümünde var olan harmoni ve ritim insanın yaratılarında ve dolayısıyla anlatılarında da kendine yer bulur (URL 3).

Genelde üslup özelde metafor bir amaç değildir, aksine alıcının doğasının gerektirdiği bir araçtır. Mesela kanıt üzerine kurulu geometrinin üsluba ihtiyacı yoktur. Ancak dinleyici veya alıcıyı etkilemeyi amaçlayan retorik karşıımızdaki kitlenin doğasını göz önünde bulundurarak üslubu belirler. (el-Hitâbe, Bedevî, ts.: 181; Retorik, Doğan, 1995: 177-178).

Özetle Aristo Retoriğinde üslubun amacı alıcıyı etkilemektir. “*Dolayısıyla gündelik konuşmaya, alışılmışın dışında bir hava vermek iyidir; insanlar çarpıcı şeylerden hoşlanır, alışılmışın dışındaki şeyler çarpıcı onları*” (Doğan, 1995: 167) diyen Aristo bunu metaforik üslupla yapma niyetindedir. Aslında üslubun tek başına bir değeri yoktur. Üslup, iletişim durumuna ve alıcının koşullarına tabidir. Bazen üslubun anlamını yitirdiği de olur.

Retorikte Metafor Net ve Kıvamında Olmalı

Retorik bir etkileme sanatı olduğundan sıkça metafora başvurur. Bunu da “açık”, “cana yakın” ve “uygun” üslupla yapmalıdır. Aristo “Metafor, biçem / üsluba, başka hiçbir şeyin katamayacağı kadar açıklık, çekicilik ve farklılık katar. Metafor ve metafor kullanımı bir insanın bir başkasına öğretebileceği bir şey değildir” demektedir (Bedevî, 1979: 193-194; Doğan, 1995: 169). Sonra da hitabetin işlevine ilişkin “konu” ile “konum” arasında güzel bir ilişki kurar. Aristo “İnsanlar duyduğumuzda bizi şaşırtan apaçık kanıtlara değil de taşıdıkları bilgiyi bize duyar duymaz ileten aklın hemen kavrayamadığı kanıtlara daha fazla ilgi duyarlar” der (Doğan, 1995: 167). Buradan metaforik bir üslupla iletilmek istenen mesajın “*dikkat çekici ve farklı*” bir şekilde iletilmesinin önemi anlaşılmaktadır.

Aristo'ya göre düz yazı şiire nazaran daha az etkilidir. Dolayısıyla hatip zaman zaman poetik / şiirsel bir üsluba ihtiyaç duyar. Böyle durumlarda hatip zorlamadan (tekellüf) uzak durmalıdır. Poetik üsluba başvuran kişinin bunu retorike yani hitabete çok iyi yedirmesi gerekir. Zorlamadan kaçınarak doğal bir ifade tarzının ortaya çıkmasını sağlamalıdır. İnsanı ancak doğal olan şeyler ikna edebilir. Yapmacık olan şey değil ikna etmek, itici bile olabilir (Lahvîdak, 2015: 35).

Aristo bir hatibin metaforik sanatları “doğal” konuşuyormuş izlenimini verecek şekilde gizlemesi gerektiği kanaatinde. “Çünkü doğallık inandırıcıdır, yapmacıklık ise tam tersidir. Zira bizi dinleyenler önyargılıdır, kendilerine bir düzen hazırladığımızı düşünürler” der (Doğan, 1995: 168).

Aristo yukarıda geçen “doğal”lık ile biçem / üslubu kastetmektedir. Metaforik ifade kendiliğinden açığa çıkar ve metafora uygun düşen şeylerle beraber kullanılırsa itici olmaz. Bir şeyi kendisi olmayan başka bir adla adlandıracak olursak, bu zorlama ve uzak anlamları çağrıştıran bir isim olmamalıdır. Bilakis telaffuz edildiği an hakiki anlamıyla mecazi anlamın ilintisi açıkça ortaya çıkacak yakın çağrışımlı bir şey olmalı veya aynı türden (tikel) bir isim olmalıdır (Bedevî, 1979: 199; Doğan, 1995: 170).

Bütün bunlara ilaveten metafor, duyulara hitap etmelidir. Aristo “metafor göze, kulağa, kavrayışa ve daha başka bir fiziki duygulara hoş / güzel gelmelidir” derken metaforik ifadelerin muhatapta imgeleme gücünü artırması gerektiğini vurgular. Aristo'ya göre iyi bir metaforik ifade kişinin sadece bir duyusuna hitap etmez. Kişiyi etkilemek ve ikna etmek amacıyla kişinin bütün duyularına hitap eder (Doğan, 1995: 170; Lahvîdak, 2015: 35-36).

Metafor ve Öğrenme Zevki

Aristo iyi biçem / üslubu dilin doğru kullanılmasına katkı sağlayacağından beş başlık altında toplar (Doğan, 1995: 174). Bunlar sırasıyla “bağlaçları yerinde kullanma”, “eşyayı kendi adıyla ifade etme”, “anlam belirsizliğinden sakınma”, “isimlerde eril-dişil ve nötr kuralına riayet etme” ve “isimlerde çoğul, tekil ve birliği doğru ifade etme” olarak açıklamıştır (Doğan, 1995: 174-175). Görüldüğü üzere bunlar gramerle de ilintili konulardır. Yani hatip hitap ettiği dilin gramer özelliklerine hâkim olmalı bunlara sadık kalmalıdır.

Yeni şeyleri eğlenerek ve haz alarak öğrenme hem daha fazla öğrenme hem de öğrendiğini ezberinde tutma imkânı verir. Bu hususta da Aristo “önce yeni düşünceleri kolayca kavramanın hepimizin hoşuna gittiğini söyleyelim, sözcükler düşünceleri dile getirir, bize yeni düşünceleri kavratır sözcükler en hoşumuza gidenleri olacaktır. Yabancı sözcüklerse şaşırtır bizi; sıradan sözcükler zaten bildiğimiz şeyleri iletir bize; yeni bir şeyi ise iyi bir eğretileme / metafordan elde edebiliriz. Şair yaşlılığa ‘kuru sap / kargı’ dediğinde, ‘yitmiş tazelik’ gibi genel bir kavram yoluyla bize yeni bir düşünce, yeni bir olgu iletir” (Doğan, 1995: 184) diyerek hem doğa yasalarına göndermede bulunmakta hem de “kolay öğrenmenin doğası gereği zevkli olduğunu” belirtmektedir. Bu zevki de şaşırtıcı bir biçimde metaforik üslup sağlar.

Aristo'ya göre doğal olan şeyler hoştur ve benzer şeyler birbirine doğal görünür. Bir şey vermek ve bir şey almak, hep hoş şeyler sınıfına girer. Yine, öğrenme (yani alma) ve şaşırtma hoş şeyler olduğuna göre, taklit gibi şeylerin hoş olması gerektiği sonucu ortaya çıkar (Doğan, 1995: 177).

Bu anlamda metafor retorikte bir süs motifi değildir. Metafor farklıymış gibi görünen şeyleri birbirine bağlamamıza yarayan ve alıcıda öğrenme hazzı / zevki meydana getiren bilişsel bir fonksiyona da sahiptir. Metaforik ifadeler sayesinde benzerliği yeniden keşfederiz, her defasında farklı bir ifade olanağı buluruz. Metafor muhatabını şaşırtma ve özlü bilgi sunma ve alıcıya duyduğu ifadeden zevk / haz alma yetisi kazandırır. Edebi haz / zevk bakımından teşbihten daha üstündür. Çünkü teşbihte tarafeyn yani müşebbeh ve müşebbeh bih olduğu için metaforik ifadeye göre daha uzundur. Tarafeynin biri düştüğü için metafor daha kısadır (Lahvîdak, 2015: 36).

Metaforun İmgelem Boyutu

Aristo metaforu, imgeleme ve ikonik boyut kazandırma yeteneğine sahip olduğu ifade eder. Metaforu soyutu somut, somutu da soyut hale getirdiğinden çok değerli bulur. O'na göre en etkili metafor kişinin meramını “apaçık-gözler önüne seren” metafordur (Bedevî, 1979: 220-221; Doğan, 1995: 189-190). Metaforun değeri imgelem boyutunda saklıdır. Metafor cansız varlıkları canlı gibi konuşturabilme yetisine sahiptir. Ayrıca eşyayı zihnimize canlandırabilmemize olanak sağladığından son derece değerlidir (Bedevî, 1979: 224-226; Doğan, 1995: 192-193; Yörük, 2015: 17-18).

Eşyayı daima canlı ve faal olarak imgeleyen Aristo, mevcut alemin soyut alemin bir yansıması olarak gören Platon'dan ayrılmaktadır. (Altınörs, 2011: 91). Aristo soyutları imgelemesi bakımından metaforun, aralarında gözle görülemeyen bir bağla birbirine bağlı “soyut alemin bir yansıması” olduğuna inanan Platon'un metafiziğine nazaran farklı bir fonksiyonu olduğuna inanır. Zira Platon'un mimesis bağlamında

yanılıcı bir figür olarak değerlendirdiği metaforu Aristo farklı bir açıdan değerlendirir. O Platon'un aksine metafora olumlu bir fonksiyon yükler ve metaforun temel işlevinin semantik bir boşluğu gidermek olduğu kanaatindedir. O'na göre metafor ifadeyi bir sanat haline getirerek, söze ilave bir güzellik ve hayatiyet kazandırır (Yörük, 2015: 33).

Metaforun daha çok şiirde karşımıza çıkmasına ilişkin Aristo, metaforun dört ana fonksiyonuna işaret etmektedir. Bunlar; benzerlikleri ortaya koyma, iki ayrı bakış açısından bakma, beş duygu organı ile algılanmadığı halde zihinde algılanmasını sağlama ve canlı olmayan şeylerin canlı gibi göstermedir. Bunların dördü de bir metaforda bulunsa bile, eşit derecelerde bulunmaz. Bu hususta ulustan ulusa, devirden devire değişik yaklaşımlar görülür (URL 4).

Araştırmacı Ergün, "edebi metnin semantik yapısını oluşturan metaforlar bilişsel bir algı sürecine bağlı olarak ölçülebilir mi? Konusunu incelemekte ve bu meseleyi "bu ölçme imgeden metafora giden sürecin betimlenmesinde anlamlı bir ilişki ortaya koyabilir mi?" perspektifinden cevaplar aramıştır. Araştırmasının sonuçlarını özetle şu şekilde sıralamıştır.

Metaforlar içlerinde barındırdıkları anlam yoğunlukları ve estetik özellikleri yönünden kendilerini oluşturan kelime ve tümcelerden tamamen ayrı ve bağımsız yapılar oluşturmaktadır. Bu yapıların delaletleri de kelime ve tümcelerden bağımsızdır. Estetik algının ve öznel bir sonucu olarak metaforları ölçmek de öznel bir yaklaşım gerektirir. Bu da herkesin farklı bir metafor algısına sahip olabileceği anlamına gelir. Zihinsel imgelem ve tasvir gücü yüksek olan sözce yapıları metaforun yapı taşları olarak düşünülmelidir. Bütününden bağımsız düşünülemez her bir kelime daha anlam kazanmaktadır.

Ergün'ün tespitine göre burada imgeden metafora giden çift yönlü üç bilişsel süre işlemektedir. Bunların ilki "imgelem-anlamlılık", "anlamlılık-imgelem" korelasyonu, ikincisi "anlamlılık-somutluk", "somutluk-anlamlılık" korelasyonu ve sonuncusu da "imgelem-somutluk", "somutluk-imgelem" korelasyonudur (Ergün, 2015: 245-248).

Bu veriler ışığında aşağıdaki şu sonuçları çıkarmak mümkündür. İlkinde kişi imgelediği bir şeyi anlamlandırmakta ve tam tersi anlamlandırdığı bir şeyi de imgelemektedir. İkinci durumda somut durumların anlamlılığı soyuta nazaran daha etkili olduğundan kişi anlamlandırdığı soyut şeyleri somutlama eğilimine girer. Son olarak imgeler somut olan şeylerden seçilir, diğer bir ifadeyle somut olan şeyler imgelenir. İmgeleme sürecinde her zaman mecaz devreye girer. Bunda şüphesiz metafor pozitif bir rol oynar.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da Aristo'nun metaforun imgelem boyutundan bahsederken şiir ve nesir ayrımı yapmamasıdır. Homeros'un şiirlerinden bolca örnekler verir. Metafor bir üslup / biçim olması nedeniyle hem şiir hem de nesir de görülür. Yalnız şiirde ifadeyi "vurgulamak ve süslemek", düz yazıda ise muhatabı "ikna etmek" için kullanılır.

Metaforun Poetik / Şiir Boyutu

Aristo "Poetika" adlı eserinde birkaç örnekle beraber metaforun tanımıyla yetinmiştir. Devamına en güzel metaforların "benzemeyen şeyler arasındaki benzerliğin kavranmasını sağlayan" metaforlar olduğunu belirtmiştir (Hamâde, 1979: 192; Tunalı, 1987: 68).

Retorik adlı eserinde ise daha çok şiir türlerine, özellikle de tragedik şiirlerine yer vermiştir. O'na göre Tragedya metaforik üslubun süs ve motif özelliğine yaslanır. Dahası tragedik üslup, poetik ahenk, konu bütünlüğü ve sağlamlık gibi özelliklerin tamamı metaforik üslup üzerine kurulmuştur. Bir eylemi ifade eden öykü, tam bir bütünlük içinde sunulmalıdır. Öyle ki bütünü bir parçası yerine tam oturtulmadığında veya yerinden oynatıldığında bütünde bir çökme ve çözülme meydana gelmeyecek şekilde sıkıca birbirine bağlı ve uyumlu olmalıdır (Hamâde, 1979: 112; Tunalı, 1987: 28).

Aristo, şairin görevinin gerçekte olan şeyleri değil, gerçekleşme potansiyeli olan şeyleri anlatma olarak görür. Tarihçi ve ozan, biri düzyazı, öteki nazım yazdığı için birbirlerinden farklı değillerdir. Farklılık daha çok şu noktada bulunur. Tarihçi daha çok gerçekten olmuş olanı, ozan olabileme potansiyeli olanı anlatır. Bunun için şiir, tarih yapıtına oranla hem daha felsefi hem de daha üstündür. Çünkü şiir, daha çok kabul göreni, tarih ise tek olanı anlatır" (Hamâde, 1979: 114; Tunalı, 1987: 30).

Aristo'nun bu yaklaşımına göre tarihi hakikat bireysel ve özeldir; şiirsel (poetik) hakikat toplumsal ve geneldir. Dahası şiir gerçeğin aynadaki yansıması değildir. Aksine şiir yaratıcılıktır. Kesinlik ve olasılık kurallarından hareketle her defasında bu yaratıcılığı farklı açılardan yeniden ifade edilmesidir. Bundan dolayı her şeyden önce şair öykü ve mit yapıcı olmalıdır. Çünkü o, öykü ve mit anlattığı için şairdir. Şair eylemleri hikâye eder. Adeta eylemi yapan insanı oynar. Hikâye ettiği insan ya normalin üzerine erdemli ve asildir ki Tragedya'nın konusu olur veya anormal çirkef ve düşük olur ki Komedyanın konusu olur. Öyleyse Tragedya Komedyadan hikâye edilen kahramanın niteliği itibarıyla farklıdır. Komedyanın insanları içimizde var olanlardan daha kötü olarak lanse eder. Tragedya ise insanları bizim tasavvur edebileceğimizden daha iyi olarak gösterir (Hamâde, 1979: 68; Tunalı, 1987: 13-14).

Aristo, tragedyayı hattı zatında güzel ve belirli uzunluktaki bir aksiyon / eylemi, ikna edici bir biçimde ifade etme olarak tanımlar. "Tragedya, ahlaki bakımdan ağırbaşlı, başı ve sonu belli olan, belirli bir uzunluğu olan bir eylemin taklididir. Estetik bir dili vardır. İçine aldığı her bölüm için özel araçlar kullanır. Eylemde bulunan kişilerce temsil edilir. Bu bakımdan tragedyaya, salt bir öykü (mythos) değildir. "Tragedyanın görevi, uyandırdığı acıma ve korku duygularıyla ruhu tutkularından arındırmaktır" der (Hamâde, 1979: 95; Tunalı, 1987: 22).

Nitekim tragedyada sanatsal süs ve motiflerin tamamı vardır. Tragedyada sempati ve antipati meydana getiren olaylar kronolojik olarak değil de dramatik olarak sunulur. Böylece bu iki reaksiyon sayesinde ruhun arınması sağlanır. Tragedik bir aksiyon, ciddiyetiyle, etik ve erdemli oluşuyla, asilleri hikaye eden konusuyla, dinleyicide hem sempatik hem de antipatik tepkilerin doğmasına neden olur. Dinleyici zamanla bütün tepkilerin kalıntısından kurtulur. Bu açıdan Tragedya hem olumlu hem de olumsuz tepkileri bir arada sunarak insanları tedavi eden bir yöntemdir denebilir (Lahvîdak, 2015: 41).

Şiir üslubunun en önemli özelliği açık ve net oluşudur. Bir diğer özelliği seçkin oluşu yani "bayağı / sıradan olmayışıdır. Şair bir taraftan normal ve yaygın kelimelerin kullanımında cimri davranır. Diğer taraftan şiirin bütünlüğünü sağlar. Şair kelime seçiminde ölçülü davranır.

Kısaca şair metaforik bir ifade için, garip ve nadir kullanılan kelimelerden sakınmalıdır. Zira bu şiiri “elğaz” bulmaca, bilmece ve tekerleme olacak kadar kapalı hale getirir. Bu da yukarıdaki açıklık ilkesiyle çelişir. (Hamâde, 1979: 189-190; Tunalı, 1987: 64).

Tragedya konularını anlatıda kullanılan metafor, dilsel ifadenin zirvesi sayılır. Metaforik üslup ilk bakışta benzemez gibi görünenler arasındaki benzerliği yakalamak ve gerçeği yeniden keşfetmektir. Metafor gerçekliğin dinamizmini ve sonsuz devinimini defalarca betimlemeye yarayan bir bilgi aracıdır. Bu bağlamda metafor şiirde ayrıca “bilişsel bir fonksiyon” da üstlenmektedir.

Sonuç

Aristo'nun De Poetica ve Rhetorica eserleri pek çok batılı araştırmacı tarafından yorumlanmıştır. Bu yakın ilgiden İslam Dünyası da nasibini almıştır. De Poetica, فن الشعر Fennu's-Şi'r olarak Rhetorica da الخطابة el-Hitâbe olarak Arapçaya tercüme edilmiş ve zamanla bu kitaplar hakkında çeşitli şerhler ve şerhlerin özetleri yazılmıştır. Bu eserler günümüzde de etkinliğini korumaktadır.

Aristo'nun anlam üretme faaliyetlerinden düşünceye, gerçeklikten dile pek çok incelemeye konu olmuş bir metafor algısı vardır. Şiir ve nesirde metafor yaklaşımına bütüncül olarak bakılmış ve metafor “üsluba açıklık, sihir ve farklılık kazandıran bir süs” olarak görülmüştür.

Aristo'ya göre türün adının cinsin verilmesi, cinsin adının türe verilmesi veya aralarındaki oran ilişkisi nedeniyle ikinciye dördüncünün adını verilmesi metafordur. Zihnimizde kurulu anlam örgüsünün ve ilişkiler ağının kategorik olarak yarılmaya ve yırtılmasına. Metafor eskiden beri var olan mantık örgümüzde meydana gelen değişimin adıdır. Bundan dolayı metafor retorikten ayrı olarak tek başına ele alınmamalıdır.

Aristo'nun “Poetika” adlı eserinde metafor, alıcıda sempatik ve antipatik duygular meydana getirmek için öykü aktarmayı ve ruhu arındırmayı gaye edinen başını mitlerin çektiği Tragedyanın ve bir takım tragik unsurların ifadesinde baş vurulan bir ifade tarzıdır. “Retorik” adlı eserinde ise metafor, biçimin retorik yani hitabetin bir ikna fonksiyonu” çerçevesinde ele alınmıştır. Retorikte hatip “ikna” etmek için kelime seçimine dikkat ederek metafor kullanır. Şiirde şair aşırıya kaçmadan ve konuya uygun düşmek kaydıyla metafor kullanılabilir. Bunun bir sonucu olarak metafor; düz yazıda “süsleme” işlevini görür. Şiirde sıradan kişilerin benzemez olarak gördükleri şeylerin benzerliklerini ortaya koyan “kognitif (bilişsel) bir fonksiyon” üstlenir.

Aristo'nun metafor tasnifinde “tümel ve tikel elementler sisteminin bir sonucu olarak tutarlı bir evren tasavvuru vardır. Metafora hakikat-mecaz ikileminden baktığı için metaforu hakikatten bir sapma / bir değişim olarak görür.

Aristo'nun Retorik ve Poetika adlı eserlerini birlikte ele aldığımızda metaforun işlevinin retorikte / hitabette süs ve motif, tregedik şiirde ise öz olduğu sonucuna götürür. Bunun için şair şiirde öncelik bir mit öykü oluşturmaktır. Bu mitler sayesinde insanlara ya iyiyi anlatır ki tragedinin konusu olur veya kötüyü anlatır ki bu da komedyanın konusu olur.

Metaforun gerek şiirde, gerekse nesirde nasıl bileceğini bilmenin bir aracıdır. “Metafor şiirde bir dahilik alametidir, çokluktaki tekliliği sembolize eder ve benzemezler arasından benzeyeni bulanların yani şairleri öne çıkaran bir melekedir. Metafor toplumun erdemlilerinin yaptıklarını anlatan tragedya konularının sanatsal muadilidir ve ruhun arınmasıyla ortaya çıkan duyguların reaksiyonların estetik bir dengidir. Hitabette / retorikte metafor, alıcının öğrenmesini ve bilmesini sağlayan bir haldir.

Poetik metafor bilişsel fonksiyona sahiptir. Düz yazıda metaforun fonksiyonu süslemedir. Aristo'da metafor öğrenme ve bilme hazzı verir. Bu da poetik metaforunun “bilişsel” yönünü vurgulamaktadır. Şiirde metafor “en güzel ve en etkin biçimde hikaye etme ve bilişsel algılama aracıdır. Nesirde ise metafor metni süslemenin yanı sıra iyi bir ikna yöntemidir.

Aristo'nun eserlerinde kullandığı metaforları son derece bilinçli olarak kaleme almıştır. Aristo metaforu taraflarından biri düşürülen teşbihin kısaltılmış bir hali olarak görmez. Benzerlik üzerine kurulu belagi / retorik öğelerin neler olduğunu tanımlamamıştır. O daha çok metaforun işlevi üzerinde durmuştur.

Bütün bunlardan sonra Aristo'nun metafor anlayışı “farklı şeyler arasındaki benzerlikleri idrak etmemize olanak sağlayan ifadeleri ve bunları tür, cins ve arasındaki ilintiler sistematiğinden doğan nakil / taşınma / transfer işlemini, bunun nasıl yapılacağını bilmektir” diyebiliriz.

En sonunda Aristo'nun metafor teorisi batı retoriğini etkisi altına almıştır. İslam'ın ilk döneminde Aristo'nun eserleri Arapçaya tercüme edilmiştir. Bunun sonucu olarak beyan ilmi özellikle de istiare kavramı metaforadan bir hayli etkilenmiştir. Ancak görüldüğü üzere Aristo'nun metaforası beyan ilmindeki istiarenin bir karşılığı değil, tüm beyanı oluşturan mecaz kavramının hatta Mantık ilmindeki önermeleri de içine alan kompleks bir yapının adıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Altınörs, A. (2011). Platon ile Aristoteles'in Anlayışlarının Karşılaştırılması. *Akev Akademi Dergisi*, 15(49).
- Bal, M. (2010). Aristoteles'e Göre Retorik. Özne Kitap, (Kitap:11-12, Güz 2009, Bahar 2010), 183-193.
- Bedevî, A. (1979). *Aristoteles, el-Hitâbe*. Dâru'l-Kalem.
- Cebeci, O. (2013). *Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri*. İthaki Yayınları.
- Cuhfe, A. (2009). *el-İstiârât elletî Nahyâ bihâ*. 2. Baskı, Dâru Tübukâl.
- Demir, G. Y. (2015). *Metaforlar Hayat, Anlam ve Dil*. İthaki Yayınları.
- Doğan, M. H. (1995). *Aristoteles, Retorik*. Yapı Kredi Yayınları.
- ed-Dâye, F. (1996). İlmu'd-Delâleti'l-Arabî. 2. Baskı, Dâru'l-Fikir.
- Ekinci, N. (2016). Metafor ve Mantık. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Journal of Social Sciences*, 57, Aralık, 159-174.
- Ergün, E. S. (2015). *Edebi Metnin Yorumunda Algı ve Anlama Bağlı Özne Yaklaşım Sorunu: Türk Şiirinde Metafor Sorunu*. (Doktora Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göktürk, A. (1989). *Sözün Ötesi*. İnkılap Kitabevi.
- Güler, İ. (2015). İslam Medeniyetinde Dil İlimleri Tarih ve Problemler. İsam Yayınları.
- Hamâde, İ. *Kitâbü Aristo Fennü Ş-Şi'r*. Mektebetü Anglo-Mısıriyye
- Hawkes, T. (2016). *Metaphor, el-İsti'âra*. (trc. A. Z. Abdullah), el-Hey'etü'l-Âmme l Dâri'l-Kütüb ve'l-Vesâiki'l-Kavmiyye.
- İbnü'l-Mu'tezz, A. (1982). *Kitâbü'l-Bedî*. (thk. İ. Karaçokovski), 3. Baskı, Dâru'l-Mesîra.
- İspirli, Ö. L. (2014). *Almanca ve Türkçede Eğretilime Süreci*. (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karamehmet, B. (2012). *Kuramsal İletişimde Metafor*. Beta Yayınları.
- Kaya, M. (1991). Aristo. *TDV İslam Ansiklopedisi*, III, 375-378.
- Kılcan, B. (2017). *Metafor ve Eğitimde Metaforik Çalışmalar İçin Bir Uygulama Rehberi*. Pegem Akademi. [\[Crossref\]](#)
- Lahvidak, A. (2015). *Nazariyyâtü'l-İstiâra fi'l-Belâğat'l-Ğarbiyye*. Künûzü'l-Ma'rife.
- Ramadân, S. b. e. H. *en-Nazariyyetü'l-İdrâkiyye ve Eseruhâ fi'd-Dersi'l-Belâğî, "el-İstiârâtü Ünmûzecen"*. Nedvetü'd-Dirâsâti'l-Belâğiyye, el-Vâki' ve'l-Me'mûl.
- Richards, I. A. (2002). *The Philosophy of Rhetoric*. (trc. S. el-Ğânimî, N. Halâvî), İfrîkiyâ eş-Şark.
- Salman, Y. (2003). Dilin Düş Evreni: Eğretilime. *Kitap-İlk, Aylık Edebiyat Dergisi*, Ekim, 11(65), 53-54.
- Taşdelen, V. (2011). Edebiyattaki Felsefe Felsefedeki Edebiyat. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21.
- Tepebaşı, F. (2013). *Metafor Yazıları*. Çizgi Kitabevi.
- Tunalı, İ. (1987). Aristoteles, *Poetika*. Remzi Kitabevi.
- Uçan Eke, N. (2017). *Klasik Türk Edebiyatında Metaforik Üslûp*. Akçağ Yayınları.
- Vîdîr, N. (2011). *el-İstiâra ve'l-Mevsûa fi'l-Hitâbi'r-Rivâî "Zâkiratü'l-Cesed" Ünmûzecen*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Mevlûd Muammerî Tizî Vuzû Üniver-sitesi.
- Yörük, A. (2017). *Aristoteles Retoriğindeki Metafor Kavramına Getirilen Eleştiriler*. (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Web Kaynakları

- URL 1: <http://shamela.ws/index.php/author/1974> (Erişim Tarihi: 11/08/2021).
- URL 2: https://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%83%D9%85%D8%A7%D9%84_%D8%A3%D8%A8%D9%88_%D8%AF%D9%8A%D8%A8 (Erişim Tarihi: 30.08.2019).
- URL 3: <https://www.mimesis-dergi.org/2007/10/poetika-siir-sanati-uzerine> (Erişim Tarihi: 28.10.2021).
- URL 4: <http://www.dergizan.com/2016/07/23/edebiyatin-icten-incelenmesinde-imag-metafor-sembol-ve-mit-unsurlari-huseyin-sarac/> (Erişim Tarihi: 20.08.2021).

Structured Abstract

Aristotle's (322 BC) *De Poetica* and *Rhetorica* works Until the end of the tenth century AD, it was an important source of inspiration for Muslim linguists and critics, and paved the way for the emergence of metaphor and metaphor as a branch of science "in return for truth" in Arabic literature. Undoubtedly, the effort to understand the *i'jaz* of the Qur'an and, accordingly, the effort to recognize and understand the rhetoric in Greek and Persian culture that surrounded the Arabs of that day were also effective.

Thanks to the above two works, Aristotle is considered the first person to define metaphor in Western rhetorical thought. In Western rhetorical thought, the concept of "metaphor" has continued its influence for a long time in research based on the word, especially the name. Aristotle used the concept of metaphor for two different things. The first of these is *Rhetoric*, which deals with oratory and serves to persuade the addressee, and the second is *Poetics*, which serves to imitate noble human actions in tragedy (the art of poetry). Some researchers state that there are some terminological problems in the translation of Aristotle's *Rhetoric* into Arabic with the name "al-Hitabe". However we have the old Arabic translation copies of Abou Bishr Matta ben Yoness (328/940).

Aristotle's rhetoric was translated by Isaac ben Hunayn (298/910) and later annotated into Arabic in the fourth century by Farabi (339/950) and Ibn Sena (428/1037). 4th of hijri year, It is not possible to deny the rhetorical influence of copyrighted works in the Islamic world since the 19th century. In other words, these two works of Aristotle II. By the end of the century it was well known enough to be summed up by Islamic scholars of the time.

As a matter of fact, two of Aristotle's works, *Rhetoric* and *Poetics*, were studied by al-Kindi (252/866), who is considered the pioneer of Muslim Arab philosophers. Some researchers state that al-Kindi even wrote a brief for the *Poetics*, but the work has not survived to the present day. Again, another philosopher of philosophy al-Fârâbi at *Jawâmi'u shier wa al-Makâla fî Kawânîni Sina'ati al-shu'arâ'* summarized *Rhetoric* and also presented a separate article about *Poetics*. He wrote a work.

Aristotle defined "metaphora" in his "Poetics" and included examples. He also discussed the subject of "metaphor" in his work called "Rhetorical" and stated that there should be a similarity and closeness between both of the parties in metaphor.

The truth is that Aristotle wrote very consciously the metaphors he used in his works. Aristotle does not see the metaphor as a shortened version of the simile. He did not define what the rhetorical elements based on similarity are. He focused more on the functions of metaphor.

After all, Aristotle's understanding of metaphor is knowing the expressions that allow us to comprehend the similarities between different things and the transfer process arising from the systematic of the relations between species, genus and, and how to do this.

Finally, Aristotle's theory of metaphor influenced the rhetoric in west world. In the early period of Islam, the works of Aristotle were translated into Arabic. As a result of this, the science of declaration, especially the concept of metaphor, has been greatly influenced by metaphor. However, as can be seen, Aristotle's metaphor is not a counterpart of the metaphor in the science of declaration, but the name of a complex structure that includes the concept of metaphor that makes up the whole statement, even the propositions in the science of Logic.